

VASTUUTA EI VOI VÄISTÄÄ

Yhteiskunnan suhtautumisessa alkoholiin on Pohjoismaiden sekä Keski- ja Etelä-Euroopan maiden välillä olennainen periaatteellinen ero. Pohjoismaisessa alkoholipolitiikassa, joka on tunnusomaista ennen kaikkea Norjalle, Ruotsille ja Suomelle, sosiaali- ja terveystaloudelliset näkökohdat ovat keskeisessä asemassa, kun taas Etelä- ja Keski-Euroopan maissa maatalouspoliittiset ja elinkeinopoliittiset tekijät ovat määrääviä. Näin on myös EY:ssä. Useissa maissa pohjoismaisittain ymmärretty alkoholipolitiikka on kutakuinkin tuntematonta.

Yhteiskunta on Pohjoismaissa tietoisesti ottanut vastuuta alkoholista aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen ehkäisemisestä jo ennalta, mihin se pyrkii alkoholipolitiikan keinoin. Samaa ei voida sanoa useimmista muista Euroopan maista, joskin sosiaali- ja terveystaloudellisten näkökohtien paino näyttää eräissä niistä viime aikoina lisääntyneen. Pohjoismaiden asennetta tukee Maailman terveysjärjestön WHO:n laatima, alkoholin käytön ja alkoholihaittojen vähentämiseen tähtäävä suunnitelma (European Alcohol Action Plan).

Pohjoismaiseen alkoholipolitiikkaan kohdistuu tällä hetkellä voimakkaita paineita. Osittain ne ovat Euroopan integraatioon liittyviä ja tähtäävät muutoksiin, jotka toteutuessaan heikentäisivät yhteiskunnan mahdollisuuksia vaikuttaa alkoholin saatavuuteen ja hintaan ja veisivät näin Pohjoismaita lähemmäksi EY-maissa vallitsevaa tilannetta.

Osittain muutospaineet taas ovat sisäsyntyisiä, yksityisen elinkeinoelämän taloudellisista intresseistä lähteviä, vaikkakin ne usein puetaan ETA-sopimuksesta tai EY-jäsenyydestä aiheutuvien vaatimusten kaapuun. Niiden tavoitteena on lohkaista aikaisempaa suurempi osa alkoholijuomien valmistuksesta ja kaupasta saatavasta tuotosta yksityiselle elinkeinoelämälle ja luoda markkinavoimille edellytykset mahdollisimman vapaaseen toimintaan alkoholin tuotannossa ja kaupassa.

Kysymys on muutospyrkimyksistä, jotka kohdistuvat pohjoismaisen alkoholijärjestelmän perusteisiin, toisin sanoen alkoholin tuotannon ja kaupan järjestämiseen niin, että sosiaaliset ja terveydelliset haitat jäävät mahdollisimman pieniksi ja että alkoholiin liittyvää yksityistä voitontavoittelua rajoitetaan ja alkoholista saatava tuotto ohjataan pääosin yhteiskunnan käytettäväksi.

Pohjoismaisen alkoholijärjestelmän perusteiden heikentäminen rajoittaa yhteiskunnan mahdollisuuksia omilla toimillaan säädellä alkoholin saatavuutta ja vaikuttaa kulutukseen. Markkinavoimien ote alkoholin tuotannossa ja kaupassa puolestaan vahvistuu. Nämä tekijät johtavat alkoholin kulutuksen kasvuun ja alkoholihaittojen lisääntymiseen sekä yhteiskunnan alkoholista saamiin tuottojen vähentymiseen.

Voittoon tähtäävä liiketoiminta tuskin hyväksyy alkoholikaupassa mitään sosiaali- ja terveystaloudellisia pidäkkeitä, vaan se pyrkii maksimoimaan saatavissa olevan hyödyn. Sille on vieras sellainen ajatus, että tietoisesti hillittäisiin vaikutuksiltaan haitalliseksi tiedetyn tuotteen tuotantoa ja kauppaa varoittamalla ostajia sen vaaroista. Tupakkateollisuus on tästä oiva esimerkki. Näihin aikoihin saakka se on vähätellyt tupakan terveyshaittoja, ja tupakkapakkauksiin tuli varoitusteksti vasta lain määräyksestä.

Markkinavoimien vaikutuksen lisääntyminen alkoholikaupassa saattaa johtaa myös siihen, että jonkin liiketoiminnan alan kannattavuus ja jopa olemassaolo tulevat riippuvaisiksi alkoholijuomien kaupasta. Näin on jo pitkälle käynyt Suomen ja Ruotsin välisen matkustajalaivaliikenteen, ja monille haja-asutusalueiden kaupoille keskioluen myynti on nykyisin tärkeä elämisen ehto. Esimerkiksi jos elintarvikeliikkeet voisivat vastaisuudessa ottaa myytäväksi nykyistä laajemman valikoiman alkoholijuomia, niistä tuleva tuotto saattaisi muodostua toiminnan kannattavuuden perustaksi, mikä tietysti johtaisi voimistuviin myyntiponnisteluihin ja kulutuksen kasvuun.

Kulutuksen kasvua seuraava alkoholihaittojen lisääntyminen puolestaan aiheuttaa tarpeen käyttää yhteiskunnan varoja aikaisempaa enemmän alkoholisairauksien hoitoon ja alkoholin aiheuttamien sosiaalisten ongelmien lievittämiseen. Tämä taas kärjistää jo nyt varsin pahoja sosiaali- ja terveydenhuollon resurssiongelmia.

Pohjoismaisen alkoholijärjestelmän horjuttaminen sillä perusteella, että pohjoismaisten yhteiskuntien on sopeuduttava Euroopan integraatioon, voi tulla näille yhteiskunnille erittäin kalliiksi.

Kaikki järkisyyt puoltavat pohjoismaisen alkoholijärjestelmän säilyttämistä myös integraation oloissa niin pitkälle kuin se suinkin on mahdollista. Mutta järjestelmä ei säily, ellei sitä tietoisesti puolusteta.

Sen sijaan että jo ennakkoon pohditaan sitä, mitä Bryssel mahdollisesti vaatii tai mitä vielä voimaantuloaan odottava ETA-sopimus ahtaan juridisesti tulkittuna edellyttää, ja että valmistaudutaan täyttämään kaikki oletetut vaateet pienintä piirtoa myöten, on asiaa tarkasteltava laajemmasta yhteiskuntapoliittisesta ja sosiaali- ja terveystaloudellisesta näkökulmasta. Tämän tarkastelun perusteella on määriteltävä, mikä on kokonaistavoite, mistä pidetään ehdottomasti ja viimeiseen saakka kiinni ja missä ollaan valmiit joustamaan. Tämä on se menettelytapa, jota EY:n jäseninä olevat maat yleisesti noudattavat puolustaessaan yhteisön sisällä etujaan.

Maamme poliittiset päätöksentekijät eivät voi väistää vastuutaan siitä, millaisiksi maamme alkoholiolot integraatiokehityksen myötä muotoutuvat, eivät varsinkaan siinä tapauksessa, että he ETA-sopimuksen tai EY:n selän taakse piiloutuen luopuvat puolustamasta sosiaalipoliittisesti ja terveystaloudellisesti järkeväksi osoittautunutta pohjoismaista alkoholijärjestelmää.